

REISELIV I NORGE FOR 70 ÅR SIDEN

MEDDELT AV

STATSADVOKAT OLAF RICHTER

Blandt alle de utlendinger, som i det nittende århundrede begynte å reise i Norge og ved sine skildringer henledet Europas oppmerksomhet på Norges vilde naturskjønnhet, inntar englenderen *W. Matteu Williams* en bemerkelsesverdig plass, fordi han er en av de første — muligens den første — fotturist. Han reiste sommeren 1858 fra Hull til Oslo med dampskib og efterat ha fortsatt med jernbanen til Eidsvold og dampskib over Mjøsen til Lillehammer, tok han sin ryggsekk og gikk over Dovre til Trondhjem. Fra Trondhjem fortsatte han efter et kort opphold med dampskibet «Constitutio-nen» til Hammerfest og returnerte til Trondhjem; dampskibsturen tok 30 dage. Fra Trondhjem tok Mr. Williams atter benene fatt og gik over Børsa og Orkedalen til Surendalsøen. Herfra fortsatte han om Nordmøre til Romsdalen til Hoset i Lesje og derfra over fjellet til Lom og videre over fjellene til Sogn. Voss og Røldal, over Telemarken via Drammen tilbake til Oslo, en ganske anselig rundtur efter den tids forhold med dårlige karter og mangel på hytter og rimelige kvarterer.

Sine opplevelser har han skildret i en bok «Gjennem Norge med rygsæk» («Through Norway with a knapsack»), utgitt i London i august 1859. Boken synes å ha gjort lykke i England, for allerede i november samme år utkommer 2net oplag og i juli 1860 3dje utgave.

Forfatteren fører en livlig penn og hvad han beretter vidner om, at han har hatt øinene med sig; trods hans mangelfulle kjennskap til det norske sprog synes han ikke å ha hat særlige vanskeligheter ved å gjøre sig forståelig. Boken er forsynt med flere farvelagte litografier således et midnattsbillede fra Kristianiafjorden, Vermedalsfossen i Romsdal, Tyssestrengene, De syv søstre i Helgeland, et bilde av midnattssolen ved Hammerfest m. fl.

Man må anta, at boken mektig har bidrat til å øke strømmen av engelske laksefiskere og turister til Norge.

Boken gir et ganske interessant bilde av datidens reiseliv i

Norge. Jeg har derfor trodd det var av interesse for nutidens turister, som vandrer efter oppvadede ruter fra den ene komfortable hytte i fjellet til den annen, at høre om et og annet av hvad Mr. Williams beretter.

Han beskriver sin ryggsekk således: «Den er laget av sterkt åpent vidjeverk, bøiet likesom en fiskekurv efter ryggenes krumning og foret på innsiden med vanntett klede, så vidjeremmen hviler på ryggen og der blir lufttrekk mellem sekken og ryggen. Åpningen lukkes med en lærlapp som tilspennes med remmer».

Den synes i sin form å ha adskillig likhet med nutidens ryggsekke i en tid da ellers ranselen var almindelig brukt.

Mr. Williams roser den sterke kaffe han overalt får; derimot er han uvant med å få den serveret på sengen om morgenen, han liker det ikke egentlig, men tar landsens skikk.

Det norske flatbrød beskriver han inngående, han sammenligner det med skotsk hvetekake, men finner det ellers mere like det stoff som hatteesker er gjort av enn noget annet han ellers har stiftet bekjentskap med. Han antar en sulten mann kan sette tillivs adskillige kvadratfot flatbrød, før han blir mett, og deri har han jo ikke ganske urett. For gammelosten synes han å nære mere respekt enn hengivenhet.

At Norge dengang var et billig land å reise i, får man et levende inntrykk av, når han forteller, at han på Drivstuen fikk middag bestående av skinke og egg, tyske pølser og melk for 8 skilling, o: ca. 25 øre i vår nuværende myntsort.

På Kvammen i Surendalen, hvor han overnattet og fikk stekt ørret til kvelds, betalte han for aften, natteløsji og frokost tilsammen 5 norske skilling. Da han forlangte regningen spesifisert, blev der opgitt 2 skilling for natteløsji og 3 skilling for mat. Man må være enig med Mr. Williams, når han betegner denne hotelregning som uhørt, selv om man tar hensyn til, at pengeverdien dengang var en annen enn nu.

Forøvrig gjengir han en plakat utstedt av amtmanden i Søndre Trondhjems amt, K. Arntzen, og datert 20. juni 1855, inneholdende priser på bevertning som en slags normaltarif, der var opslått på veggen i alle gjestgiverier. Den inneholder blandt annet følgende satser:

Værelse med seng pr. dag 4½ pence. Opvarmning samt 2 lys pr. dag 2¼ pence. En porsjon stekt kjøtt med smør og brød 5½ pence. En porsjon bestående av brød, smør med ost eller kjøtt og etpar egg 3½ pence. En spillkum øll 1½ pence. En spillkum søt melk 1 pence. En bøtte hakkelse (til hesten?) 1½ pence.

Som man ser skal ingen kunne klage over å bli optrukket.

Mindre forståelig er det, når prisen på en «bog» høi er satt til 1 skilling og ½ d. Muligens er det en «våg» høi prisen gjelder.

Mr. Williams førte nøiaktig regnskap over utgiftene på den hele tur og har angitt hvor meget han betalte på hvert sted. Tilsammenlagt inclusive hotellophold i Oslo og dampskipsbilletten Trondhjem — Hammerfest og retur kostet hele Norgesopholdet ham ikke fuldt 80 speciedaler = 320 kroner for en ca. 2 måneders rundreise.

Hvad angår hans oplevelser på reisen kan nevnes at han på Soknes i Soknedalen møtte 2 landsmenn som drev laksefiske; der var allerede dengang adskillige engelske herrer, som hadde leiet de norske lakselve. Etter hvad mr. Williams beretter var det dengang sjelden at nordmenn fisket laks med flue. Han sier, at nordmennene nu begynner å forsøke å få sig til å tro, at der er morro i fluefiske.

Den ene engelske gentleman forteller ham, forresten ikke uten selvironi, at han en hel dag hadde fisket laks med sine aller fineste fluer og etter alle kunstens regler uten å få benet. Samtidig hadde en liten bondegutt med en almindelig trø, en snor og en angel omtrent som en bøiet knappenål fått tinen full. Formodentlig var det småkjø gutten hadde fisket med mark.

Mr. Williams beskriver Gauldalen som «very beautiful». Han er imponeret av dalens terasser og gamle jordfall, og fra Melhus (som han kaller Meelhouse) mener han å se 4 forskjellige sådanne terrasser i dalen. På Ler hvor han spiser sin middag, kommer han op i et større bryllupsgjestebud og trakteres med et utmerket øl (naturligvis hjemmebrygget); bryggerkunsten stod dengang adskillig høiere på landsbygden enn nu. Han omtaler den norske skikk å si takk for maten, hvorefter hver enkelt av selskapet går rundt og tar selskapets samtlige medlemmer i hånden. Da der var 16 til middag regner han ut, at der blir 240 «takkk for mat» og 120 håndtrykk.

Man kan være enig med mr. Williams i at dette måtte være be-

sværlig for deltagerne. Han omtaler selskapet som meget velklædd, bærende drakter av hjemmevevet klede. «Mennene bærer mørkegråt og sort til daglig, lik vår evening dress med en rød natthue». Man erindre at den røde topplue dengang var almindelig på landsbygden i Trøndelagen.

Fra Oust skifte på Leinstranden, som han synes har hotelpretensjoner — går veien nedover til Trondhjem, hvis beliggenhet tiltaler ham. Om Trondhjem heter det, at byen er omgitt av en rekke pakkhus meget lik de Noahs-arks leketoi, vi brugte i vår barndom. Byens gater er brede og rene med vannposter på gatehjørnene; der er kun få butikker, men disse er gode. Det er almindelig skikk her — likesom i Christiania sier han — å ta av sig hatten når man kommer inn i en butikk og ha hodet blottet, mens man gjør sin handel.

Mr. Williams roser i det hele nordmennene som rolige, høflige og med værdig optreden. De er såvidt han har sett, sier han, de mest velopdragne folk i Europa!

Hvor tiderne må ha forandret sig siden mr. Williams besøkte oss!

Han forsøkte å ta inn på hotel Bellevue — det lå som bekjent på hjørnet av Nordre gate og Olaf Tryggvessøns gate, gården eies nu av firmaet Poul H. Poulsson. Det var imidlertid optatt av andre reisende, så han måtte innkvarteres i et privathus «i samme gate». Han spiste imidlertid ved hotellets table d'hote, hvor en god hjemlig middag blev serveret. «Huset — sier han — ligner ikke meget et hotel. For da jeg kom, blev jeg vist inn i en liten dagligstue, hvor husets vertinne, en elskværdig og elegant dame mottok mig på en måte, som en dame vilde motta en gjest, som kom til hennes hjem med et anbefalingsbrev i hånden. Og sådan var tonen over det hele etablissement».

Efter dette må gamle hotel Bellevue ikke ha gjort skam på byens hoteller.

Ikke fuldt så tilfreds var mr. Williams med det fornemste hotel i Tromsø, som også bar navnet Bellevue. På tilbaketuren fra Hammerfest kom «Constitutionens» passasjerer iland og ønsket frokost. Men hotellet var optatt av gjester, og verten var også optatt. De anholdt da om å få middag nogen timer senere, men også her møtte værten dem med avslag. De spurte om der da ikke var adgang til å

få litt vin, øl, kjeks eller flatbrød eller hva som helst annet spise-
lig, som måtte forefinnes innen husets vegge, alt forgive. Da de
omsider forstod at en norsk hotelvært kun i begrenset grad ønsket å
gjøre forretninger, søkte de tilbake ombord i sitt skib, men heller
ikke der kunde frokost serveres, da der var «vaske-dag» med spy-
ling av dekk og vask av kahytter. Omsider fikk de otte forsultne
passasjerer utlevert et brød og noen skiver ost, men dette fant de
å måtte refusere, da det for det første var alt for litet og dertil ser-
veret med sure miner av betjeningen. De gikk nu i optog til den en-
gelske konsul, hvor de velvilligst blev overlatt noen flasker øll og
sauternes samt litt ost; dernest begav følget sig til nærmeste baker-
butikk, hvor de fikk brød. Frokosten blev inntatt på bakerens trapp,
men da selskapet hverken hadde glass, knive eller gaffler, måtte en-
hver betjene sig som han best kunde med sin flaske, sitt brød og
sin ost.

Mr. Williams forteller at denne noget særegne frokost blev over-
været av et betydelig antall tilskuere blandt byens innvånere, og at
disse tilslutt applauderte for åpen scene.

Mr. Williams beretter, at han på sin færd nordover, da de nær-
met sig Saltenfjord, fikk påvist sjøormen eller «kraken», som han
kaller den, dog således at alene «kjeften» var synlig over havflaten;
dens enorme bugtninger kunde dog følges i horisonten i en lengde
av 3 a 4 engelske mil; han sier det optiske bedrag var ganske virk-
ningsfuldt. I denne forbindelse gjengir han et lengere utdrag av et
brev til en mr. Milford fra «en intelligent ven i Bergen», hvori brev-
skriveren forsikrer, at stiftamtmand Christie i Bergen (Eidsvolds-
mannen) hadde uttalt sin bestemte tro på sjøormens eksistens, like-
som en biskop i Bergen få år i forveien i et antikvarisk tidsskrift
uttalt av Bergens museum var kommet til samme opfatning.

Det tør vel være tvilsomt, om Bergens høieste civile og geistlige
myndigheter fremdeles fastholder dette standpunkt.

Efter sin tilbakekomst fra Nordlandsturen tok mr. Williams atter
sin skrepp på ryggen og gikk landeveien fra Trondhjem til By i
Børsa. Han er inntatt i den vakre utsikt over Neas og Gaulas dal-
fører, likesom han finner synet av fjordpartierne tiltalende. Disse
dales rikdom og skjønnhet står for ham i sterk kontrast til de vilde
partier, han hadde beundret nordpå. Han fikk på By stekt egg og

skinke, idet skinken var småhakket og omrørt i eggene, så det blev
en slags pannekake. Denne rett må ha vunnet hans bifall, for han
finder at serveringsmåten både bør bli bekjent og efterlignet.

Han omtaler værten på By som en intelligent mann, med hvem
han om aftenen hadde en lengere konversasjon uagtet mannen ikke
forstod engelsk og mr. Williams kundskaper i norsk var meget
mangelfulle.

Fra By går han neste dag over Orkedalen til Kvammen i
Surendalen. Orkedalen karakteriseres som «en varm og solbelyst
dal om sommeren, som på ingen måte minner om det fjerne nord».
Han finner at befolkningen utmerker sig ved lys hudfarve og blå
øine og ved høivoksen legemsbygning.

Hestene i Orkladalføret har også vakt hans opmerksomhet, det er
meget fine dyr sier han, større enn i Gudbrandsdalen og på Dovre-
fjell.

På Kvammen spiser han til aftens ved samme bord som bonden,
hans husmenn og tjenere. Disses mat beskriver han som «en mørk-
farvet stiv grøt av rugmel anbragt på et fat, den hadde farve, sam-
mensetning og utseende som romersk cement. Selskapet var an-
bragt rundt fatet, enhver hadde sin spilkum melk, noget flatbrød og
en treskje, men hvilken han grov ut en klump cement». Om natten
lå han i en seng med laken, hvorover et grovt ullent teppe, derover
et laken og til overbredsel en sauskindsfeld. Han liker forresten godt
sauskindsfellene sier han — han kom på sin senere tur ofte til å
stifte bekjentskap med dem — når de bare er rene og ikke bærer
spor av, at de skriver sig fra en nylig slaktet sau.

Om befolkningen i Surendalen uttaler han som sin mening at de
alle må tilhøre samme familier da de ligner hinannen av ansikts-
trekk.

Ørretten og laksen i Surendalen finnes i rikelig mengde. Han så
dem kaste sig i vannet og springe op efter fossene. Dette må være
et paradys for fiskere sier mr. Williams, men det synes som fiskere
er bortskjemt i Norge, alt under 20 kg. laks betraktes som «liten» og
som en hjemmefødning, legger han til.

Sådan var altså forholdene i Trøndelagen for 70 år siden.